

➤ nieuws

laatste herziening juni 2018

Dossier Vogelgriep

- **Introductie**
- **Wat is klassieke vogelgriep?**
- **Wat is het verschil tussen vogelpest en vogelgriep?**
- **Welke dieren zijn vatbaar?**
- **Hoe raakt pluimvee besmet?**
- **Welke maatregelen zijn er van kracht?**
- **Gelden er ook maatregelen voor hobbydierhouders?**
- **Kan pluimvee worden gevaccineerd tegen vogelgriep?**
- **De schaderegeling bij een uitbraak van vogelgriep**
- **Is klassieke vogelgriep gevaarlijk voor mensen?**
- **Mogen pluimveeproducten als kip en eieren nog geconsumeerd worden?**
- **Hoeveel kippen zijn er in Nederland?**
- **Links**

Introductie

Vanaf 2003 hebben verschillende landen in Azië met vogelgriep te maken. Het betreft hier het virustype H5N1. Dit virus dook eerst op in landen als Vietnam, Cambodja, Thailand, Indonesië en China. Omdat mensen en dieren in deze landen veelal dicht op elkaar wonen krijgt het virus de kans ook op andere dieren, zoals honden en varkens en zelfs ook mensen over te springen. Die ontwikkeling baart virologen grote zorgen. Weliswaar zijn de meeste stammen van het vogelgriepvirus niet gevaarlijk voor de mens, maar de virologen vrezen dat het virus zich met een menselijk griepvirus zal vermengen. Dan kan het muteren tot een nieuw, wel voor mensen gevaarlijk griepvirus dat zeer lastig te bestrijden is.

In het najaar van 2004 is in Azië voor het eerst een infectie met het vogelpestvirus H5N1 bij mensen vastgesteld. Inmiddels zijn er in totaal ruim 250 mensen aan de gevolgen van zo'n infectie gestorven, met name in Vietnam, Thailand, Cambodja en Indonesië. Het lijkt er op dat het virus steeds via pluimvee op de slachtoffers werd overgedragen. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) meent dat het H5N1-virus niet van mens op mens overdraagbaar is. In januari 2005 waren er in Thailand overigens aanwijzingen dat dit mogelijk wel het geval kan zijn. Er zijn inmiddels wel vaccins ontwikkeld die mensen zouden kunnen beschermen tegen het H5N1-type van vogelgriep. Verschillende farmaceutische bedrijven werken daar aan. Er bestaat ook een geneesmiddel - Tamiflu - dat de ontwikkeling van het virus remt.

Vanuit Azië heeft het H5N1-vogelpestvirus zich inmiddels naar andere delen van de wereld verspreid. Vermoedelijk is het virus meegenomen door trekvogels. Het virus werd al in verschillende landen in Europa gevonden bij in het wild levende vogels. In een aantal Balkanlanden, maar ook in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk kregen enkele pluimveebedrijven met een infectie te maken. Via ingrijpende maatregelen zoals preventieve ruimingen kon verder verspreiding van het virus telkens worden voorkomen. Ook Afrika en het

Midden-Oosten zijn inmiddels met het H5N1-vogelgriepvirus geconfronteerd. De ziekte lijkt daar lastiger te beheersen en er zijn in Afrika ook al een aantal mensen overleden aan de gevolgen van een infectie met het H5N1-virus.

Nederland werd in 2003 met vogelgriep geconfronteerd, maar het betrof destijds de variant H7N7. In totaal werden toen 30,7 miljoen dieren geruimd. Uiteindelijk werd op 255 locaties een besmetting met vogelpest vastgesteld. Hierbij ging het in 22 gevallen om hobbypluimvee. Deze locaties zijn allemaal geruimd. Daarnaast vonden op 1094 locaties preventieve ruiming plaats. In de jaren daarna vonden er nog regelmatig besmettingen met een vogelgriepvirus op pluimveebedrijven plaats. Daarbij was meestal sprake van een besmetting met een laagpathogene variant van vogelgriep. Omdat deze variant zich kan ontwikkelen tot een voor pluimvee erg gevaarlijke en besmettelijke hoog pathogene variant, worden bedrijven waar een vogelgriepvirus wordt gevonden telkens uit voorzorg geruimd.

In november 2014 kreeg Nederland opnieuw te maken met een uitbraak van een hoogpathogene variant van vogelgriep. Het betrof hierbij de virusvariant H5N8. In dezelfde periode waren er ook uitbraken met dezelfde virusvariant in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Tot dan toe was de variant nooit eerder in Europa gevonden. Er waren wel uitbraken bekend in Zuid-Korea. Voor mensen is een infectie met het H5N8-virus niet zo heel gevaarlijk. Een besmetting gaat gepaard met relatief milde griepverschijnselen. Voor pluimvee is het virus behoorlijk agressief. De sterfte in een koppel kan hoog oplopen.

Eind 2016 waren er in Nederland opnieuw besmettingen met een hoogpathogene H5N8 variant. De infecties werden bij dode vogels in het wild vastgesteld en ook op een aantal pluimveebedrijven. In dezelfde periode waren er meldingen van infecties in 13 andere landen in Europa. Met name in Frankrijk waren er veel uitbraken op eendenhouderijen.

Sinds april van 2013 zijn er in China ruim 100 mensen besmet geraakt met het vogelgriepvirus H7N9. Van deze mensen zijn er meer dan 20 aan de gevolgen van de infectie overleden. Het is nog niet geheel duidelijk hoe dit virus zich verspreid. Tot nu toe lijkt het H7N9 nog niet makkelijk van mens naar mens over te gaan. Vanwege het aantal mutaties dat het virus heeft ondergaan in vergelijking met eerdere vogelgriep-uitbraken in het Italië en Nederland van deze variant, moet ervan uitgegaan worden dat het vogelgriepvirus H7N9 al een tijd rondwaart en wijdverspreid is, stellen virologen. Het virus veroorzaakt zeer waarschijnlijk bij vogels geen ziekte, maar deze zijn vermoedelijk wel de bron. Omdat het virus bij vogels niet tot ziekte leidt, wordt infectie ook niet door klinische verschijnselen opgemerkt. Het lijkt er ook op dat niet alle mensen ziek worden als gevolg van besmetting.

Wat is klassieke vogelgriep?

Vogelgriep of Aviaire Influenza is een besmettelijke virusziekte die overdraagbaar is op pluimvee en een aantal andere vogelsoorten. Er zijn veel verschillende varianten van het virus. Op basis van de mate waarin dieren ziek worden, is er een onderverdeling tussen laagpathogene en hoogpathogene varianten. Vaak is het vogelgriepvirus van een laag pathogeen type en de klinische verschijnselen zijn dan vrij licht. Een laag pathogeen type kan muteren tot een hoogpathogene variant.

Het hoog pathogeen virus is zeer besmettelijk en veroorzaakt ernstige ziekteverschijnselen. Symptomen bij vogels zijn onder andere: zwellingen aan kop en hals, sufheid en vooral onverwachte, snelle sterfte. Wanneer dieren in een stal eenmaal zijn besmet dan verspreidt het virus zich zeer snel.

De incubatietijd voor vogelgriep is ongeveer 10 dagen. De ziekte verloopt daarna snel, met in de meeste gevallen de dood tot gevolg. Via laboratoriumtests wordt de diagnose definitief vastgesteld. Dat vraagt maximaal 14 dagen.

Alle vogelgriepvirussen behoren tot het griepstype A uit de virusfamilie Orthomyxoviridae. Griepstype A wordt verdeeld in subtypes volgens de eiwituitsteeksels hemagglutinine (H) en neuraminidase (N) vanuit de centrale viruskern. Er zijn 16 H-types, met elk 9 N-subtypes, waardoor er in totaal zeker 144 verschillende combinaties mogelijk zijn.

De ziekte behoort tot de zogenaamde lijst A ziekten, die aan de hand van Europese regelgeving bestreden moet worden. Vogelgriep is ook een aangifteplichtige ziekte volgens de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren. De houder en de dierenarts zijn verplicht om bij een verdenking dit te melden bij het landelijk dierziektenummer van het Rijk: 045-5463188.

Wat is het verschil tussen vogelpest en vogelgriep?

Bij zowel vogelpest als vogelgriep wordt een infectie met het griepvirus Aviaire Influenza bedoeld. Vogelgriep is eigenlijk een betere benaming, omdat de ziekte wordt veroorzaakt door een griepvirus en niet door de pestbaciil. In de volksmond wordt echter vaak vogelpest gebruikt als er veel vogels besmet raken en doodgaan.

Aviaire Influenza of vogelpest heeft niets te maken met de ziekte pseudo-vogelpest. De enige overeenkomst is de naam. Pseudo-vogelpest wordt veroorzaakt door het NCD-virus. NCD staat voor Newcastle Disease en geeft bij pluimvee problemen aan de luchtwegen, het maagdarmkanaal en zenuwstelsel. Het virus is vaak dodelijk voor pluimvee. Voor bedrijfsmatig gehouden pluimvee geldt binnen Nederland een verplichte vaccinatie voor NCD. In tegenstelling tot vogelgriep is NCD geen zoönose; het virus kan niet op mensen worden overgedragen.

Welke dieren zijn vatbaar?

Alle vogels zijn in meer of mindere mate gevoelig voor vogelgriep. Kippen, kalkoenen en paretuenders zijn erg gevoelig voor de ziekte. Voor watervogels zoals eenden, ganzen en zwanen geldt dat wat minder, maar ze zijn wel het natuurlijk reservoir voor het virus. Bij mezen, mussen, merels, en andere kleine vogels is het virus nooit gevonden.

In Azië is het virus ook wel gevonden bij honden, katten en varkens, maar niet op grote schaal. Op het Duitse eiland Rügen werd het virus ook aangetoond bij een dode kat. Waarschijnlijk had het dier rauw vlees van dode vogels gegeten. Ook is in experimenten gebleken dat katten wanneer ze eenmaal besmet zijn, het virus ook op andere katten kunnen overdragen.

Hoe raakt pluimvee besmet?

Met vogelgriep besmette vogels scheiden virus uit via de luchtwegen, oogvocht en via de mest. Verspreiding van de ziekte kan plaatsvinden via direct contact tussen vogels of indirect via de lucht of door blootstelling aan besmet materiaal, zoals mest, voer, kratten en andere transportmiddelen. Om die reden zijn pluimveebedrijven die uitloop naar buiten toepassen zoals biologische pluimveehouderijen en bedrijven die vrije uitloop-eieren produceren extra kwetsbaar. In onderzoek dat in 2012 werd afgerond werd geconcludeerd dat voor legpluimveebedrijven met uitloop naar buiten de kans op een infectie met een vogelgriepvirus een factor 11 groter is dan voor bedrijven die hun leghennen binnen houden. Het onderzoek werd gedaan door het Centraal Veterinair Instituut van de Wageningen Universiteit en de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Het vogelgriepvirus kan zich ook door de lucht verspreiden door stof uit een besmette stal. Het virus kan een land binnen komen door import van levende vogels, consumptie-eieren en ei producten, pluimveevlees en pluimveeproducten en via reizigers. Ook verspreiding via trekvogels vormt een risico.

Het type virus dat in 2003 werd aangetroffen in dieren van de besmette pluimveebedrijven in de Gelderse Vallei was eerder aangetroffen bij wilde watervogels. Daardoor lijkt het waarschijnlijk dat de ziekte destijds is binnengebracht via geïnfecteerde wilde eenden.

Welke maatregelen zijn er van kracht?

Om insleep van het vogelgriepvirus te voorkomen, kunnen in Nederland een reeks maatregelen worden getroffen. Deels worden deze op Europees niveau genomen. Dat geldt bijvoorbeeld ten aanzien van de invoer van pluimvee en pluimveeproducten uit landen waar de ziekte heerst. Daarnaast hebben landen ook de vrijheid om zelf maatregelen te treffen.

Een bedrijf waar een besmetting wordt vastgesteld wordt uit voorzorg geruimd en er wordt een vervoersverbod voor pluimvee, pluimveeproducten en pluimveemest ingesteld in een straal van 1 tot 10 kilometer rond het besmette bedrijf, afhankelijk van de aard van het virus. In het geval dat het om een hoogpathogeen virus gaat kan voor heel Nederland een standstill voor 72 uur worden afgekondigd, waarbij er ook geen pluimvee, pluimveeproducten en pluimveemest vervoerd mogen worden.

Een maatregel die ook kan worden ingesteld betreft een afscherm- of ophokplicht voor pluimvee. Eigenaren van pluimvee moeten voorkomen dat hun dieren in contact kunnen komen met vogels of met de mest van vogels in het wild. Daartoe worden ze verplicht om hun dieren binnen te houden, of in een met gaas afgeschermd ruimte die is voorzien van een dak. Het zijn met name biologische pluimveehouderijen, bedrijven met Freiland kippen en hobbydierhouders die gevolgen van deze maatregelen ondervinden.

Een compleet overzicht van de regelingen die er in Nederland gelden is te vinden op de website van de Rijksoverheid.

Gelden er ook maatregelen voor hobbydierhouders?

Ook de regelingen die gelden voor houders van hobbypluimvee in verband met het risico van insleep van vogelgriep worden vermeld op de website van de Rijksoverheid. Het ministerie van Economische Zaken maakt bij het instellen van een afschermplicht tegenwoordig wel onderscheid tussen commerciële pluimveehouders en mensen die voor de hobby vogels of pluimvee houden.

Kan pluimvee worden gevaccineerd tegen vogelgriep?

Lange tijd bestond er in de Europese Unie geen mogelijkheid om pluimvee tegen vogelgriep te vaccineren. Gevreesd werd dat dieren die geënt zijn niet meer te onderscheiden zijn van dieren die met het veldvirus zijn geïnfecteerd. Dat zou het lastig maken om een uitbraak van de ziekte tijdig te signaleren. Bovendien zouden landen die pluimvee en pluimveeproducten importeren hun grenzen kunnen sluiten vanwege de angst om het virus ongemerkt binnen te halen.

Nederland kreeg vanaf half februari 2006 tijdelijk toestemming van de Europese Commissie om hobbypluimvee en het commercieel gehouden pluimvee met buitenuitloop tegen vogelgriep te vaccineren. De vaccinatie was niet verplicht en de kosten waren voor het grootste deel voor de pluimveehouder. Er werd geënt met een vaccins gebaseerd op H5 en H7 varianten van het virus, waarin het N1 type niet voor kwam. Voor een goede immuniteitsopbouw moest tweemaal worden geënt via een injectie met een tussenperiode van 4 tot 5 weken. Daarmee werd voor maximaal een jaar bescherming opgebouwd. Geïnfecteerde gevaccineerde dieren scheiden heel weinig virus uit, waardoor ze andere dieren minder makkelijk besmetten.

Gevaccineerde dieren mochten in geval er een afschermplicht geldt zo'n twee tot drie weken na de tweede vaccinatie naar buiten. Het blijft wel mogelijk dat gevaccineerd pluimvee bij een uitbraak van vogelgriep alsnog moet worden geruimd. Geënte levende kippen mogen niet de grens over en moeten in Nederland worden geslacht. Vlees en eieren van gevaccineerde dieren mogen wel worden geëxporteerd.

Naast Nederland heeft ook Frankrijk toestemming gekregen om in drie regio's tegen vogelgriep te vaccineren. In Nederland mocht er tot 1 augustus 2009 tegen vogelgriep worden geënt. In de praktijk werd er slechts zeer beperkt van de mogelijkheid gebruik gemaakt.

De schaderegeling bij een uitbraak van vogelgriep

De dieren van een bedrijf dat in verband met een uitbraak van vogelgriep moet worden geruimd, worden voor de ruiming getaxeerd door 2 taxateurs: één vertegenwoordiger van de overheid en een onafhankelijk deskundige. Geruimde bedrijven ontvangen als regel binnen 4 weken een voorschot van 50% van de getaxeerde schade. Binnen een maand doet de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA) onderzoek of de veehouder zich aan de regels heeft gehouden. Op grond van het taxatierapport en de uitkomst van het onderzoek betaalt de overheid de definitieve schadevergoeding aan de pluimveehouder.

De tegemoetkoming in de schade komt uit het Diergezondheidsfonds. Dit fonds wordt gedeeltelijk gevuld door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, deels door bedrijven uit de sector en deels door middel van declaraties door de Europese Unie. Het ministerie declareert 60% van het schadebedrag bij de Europese Commissie. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is verantwoordelijk voor het beheer van het fonds.

In 2003 kwamen bedrijven in de pluimveesector, die als gevolg van de maatregelen tegen vogelpest tijdelijk hun bedrijf niet op eigen kracht konden voortzetten, onder bepaalde voorwaarden in aanmerking voor financiële steun uit een noodfonds. De financiële steun werd daarbij verleend in de vorm van een rentesubsidie.

Is vogelgriep gevaarlijk voor mensen?

In Nederland zijn tijdens de vogelgriep-epidemie in 2003 naar schatting ten minste 1.000 mensen besmet met het vogelpestvirus van het type H7N7. Bij de meeste mensen leidde besmetting niet tot gezondheidsklachten. Als er wél sprake was van klachten, dan waren die meestal mild en bleven deze beperkt tot een oogvliesontsteking of wat griepverschijnselen. De omvang van de besmetting en de overdracht van mens op mens bleken wel groter dan verwacht. Bij een dierenarts die besmet raakte was het ziektebeeld ernstiger. Bij hem raakten de longen onstoken en hij is aan de gevolgen daarvan overleden. De dierenarts had geen antivirale middelen geslikt.

In het Gezondheidsonderzoek Vogelgriep-epidemie dat werd uitgegeven door het RIVM is meer informatie te vinden over de gevolgen die de uitbraak van vogelgriep in 2003 had voor de volksgezondheid.

In Zuidoost-Azië en Afrika zijn enkele honderden mensen overleden aan het vogelgriepvirus van het type H5N1. Verschillende farmaceutische bedrijven werken aan een vaccin om mensen tegen de risico's van vogelgriep te kunnen beschermen. De ontwikkeling van een entstof is lastig. Wanneer het virus muteert tot een nieuwe variant, moet er weer een nieuwe entstof worden ontwikkeld. Volgens virologen is daar al snel een periode van 6 maanden mee gemoeid.

Er bestaat ook een geneesmiddel Tamiflu dat de ontwikkeling van het virus remt. Het middel wordt geleverd door het Zwitserse farmaceutische bedrijf Roche. De productie van Tamiflu kost ook veel tijd. Bovendien zijn er berichten over gevaarlijke bijwerkingen van het middel.

Mogen pluimvee-producten als kip en eieren nog geconsumeerd worden?

Kippenvlees en eieren vormen volgens de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA) geen risico voor de volksgezondheid met het oog op vogelgriep. Het vogelgriepvirus heeft via deze producten geen vat op de mens. Het Europese invoerverbod van pluimvee en pluimvee-producten uit landen waar de ziekte heerst moet vooral voorkomen dat pluimvee in de EU besmet raakt met het virus.

Hoeveel kippen zijn er in Nederland?

In Nederland werden in 2017 volgens cijfers uit de Landbouwtelling ongeveer 105,2 miljoen kippen gehouden verdeeld over 1920 bedrijven. Het betreffen daarbij ruim 46,4 miljoen leghennen en 48,2 miljoen vleeskuikens. De overige kippen betreffen dieren voor de vermeerdering. De meeste kippen worden gehouden in Noord-Brabant, Gelderland en Limburg. Met name de Veluwe en de Peel kennen veel pluimveebedrijven.

Meer informatie:

- Landbouwtelling op nationaal niveau, Pluimvee - CBS, 2017

Links

- Informatie over vogelgriep - Ministerie van Economische Zaken
Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza - versie 2.0 - september 2013 - Ministerie van Economische Zaken
- Dossier Vogelgriep RIVM - RIVM
- Dossier Vogelgriep NVWA - NVWA
- FAO Dossier Avian Influenza - FAO
- Update on Avian Influenza in Animals - OIE
- WHO dossier Avian Influenza - World Health Organization